

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine
Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine
Високи судски и тужилачки савјет Босне и Херцеговине
High Judicial and Prosecutorial Council of Bosnia and Herzegovina

Smjernice

za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini

Veljača 2015.

SADRŽAJ

UVOD	3
I POJMOVNO ODREĐENJE UZNEMIRAVANJA, SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA I RODNO UTEMELJENOG UZNEMIRAVANJA	5
1.1. Opće napomene o uznemiravanju i posebnim oblicima uznemiravanja	5
1.2. Seksualno uznemiravanje	6
1.3. Rodno utemeljeno uznemiravanje	7
1.4. Ponašanja koja ne predstavljaju seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje	8
II DIONICI NA KOJE SE SMJERNICE PRIMJENJUJU	9
III UNUTARNJA PROCEDURA ZA PREVENTIVNO DJELOVANJE	9
3.1 Opće napomene	9
3.2 Mogući razlozi za pokretanje unutarnje procedure	10
3.3 Savjetnik za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja	10
3.4 Mogući pristupi u postupanju s problemima neželjenog ponašanja	11
3.5 Postupak	11
3.6 Obveza izrade izvješća, podnošenja redovitih i godišnjih izvješća o pregledu stanja u svezi s prevencijom seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja i vođenjem statističke evidencije prikazane po spolu	13
IV OBUKA I PODIZANJE SVIJEŠTI O PREVENCIJI SEKSUALNOG I RODNO UTEMELJENOG UZNEMIRAVANJA	14
V MONITORING I REVIZIJA	15
VI ZAVRŠNE ODREDBE	15

Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja razvio je Panel pravosudnih stručnjaka iz BiH, a Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine usvojilo ih je u veljači 2015. godine. Rad Panela podržali su Ured američkog Ministarstva pravde za razvoj, pomoć i obuku tužiteljstava u prekomorskim zemljama – OPDAT i Ministarstvo vanjskih poslova Kraljevine Norveške kroz projekt Rod i reforma pravosuđa u BiH, koji su u partnerstvu proveli Atlantska inicijativa i DCAF.

UVOD

Smjernice za prevenciju seksualnog (ili spolnog) i rodno utemeljenog uznemiravanja (u daljnjem tekstu: Smjernice) predstavljaju skup mjera i radnji preventivnog karaktera koje se poduzimaju u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini radi sprječavanja seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja. Nositelji i nositeljice sudačke i tužiteljske funkcije i osobe zaposlene u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini dužni su u svom radu poštovati i pridržavati se principa rodne ravnopravnosti, te voditi računa da svojim radnjama i postupcima ne čine seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje.

Sukladno tome, Smjernice utvrđuju standarde prepoznavanja seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja kao protuzakonitog i neželjenoga ponašanja, te propisuju unutarnju proceduru za preventivno djelovanje u svezi s neželjenim ponašanjem na radnome mjestu i/ili u svezi s radnim mjestom. Smjernicama se nastoji osigurati i promicati rodna ravnopravnost u svim pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini, kako u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanja, tako i u cilju zaštite pojedinačnih ljudskih prava i sloboda zajamčenih Ustavom Bosne i Hercegovine, zakonima i drugim pozitivnopravnim propisima u Bosni i Hercegovini i obvezujućim međunarodnim dokumentima.

Svrha je Smjernica osiguravanje i promidžba profesionalnog, zdravoga i dostojanstvenog radnog okružja sprječavanjem pojava seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini. Ovo je važno zato što seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje uzrokuje brojne štetne posljedice kako po zaposlene u pravosudnim institucijama tako i po same institucije u kojima dolazi do ovih oblika uznemiravanja.

Cilj je Smjernica obrazovanje i podizanje svijesti nositelja pravosudne funkcije i zaposlenih osoba u pravosudnim institucijama o protuzakonitosti i nedozvoljenosti seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, te rješavanje situacija kada postoji neželjeno ponašanje na radnome mjestu i u svezi s radnim mjestom uspostavljanjem i funkcioniranjem unutarnje procedure za preventivno djelovanje – kao unutarnjeg postupka pomoći i zaštite u slučajevima neželjenoga ponašanja. Ovo znači da, s jedne strane, Smjernice promiču standarde ponašanja prema kojima se sa svim zaposlenima postupa s dostojanstvom i poštovanjem; dok s druge strane omogućavaju zaposlenima rješavanje problema neželjenoga ponašanja na povjerljiv način unutarnjim procedurama za preventivno djelovanje.

Pravna osnova za donošenje Smjernica i obvezno postupanje pravosudnih institucija u BiH na njihovoj primjeni sadržana je u članku 13. st. 2. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini¹ i članku 17. stav 28. Zakona o visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću Bosne i Hercegovine.² Shodno tome, pravosudne institucije imaju zakonsku obvezu i odgovornost spriječiti seksualno i

1 "Poslodavac je dužan preduzeti efikasne mjere u cilju sprečavanja uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i diskriminacije na temelju spola u radu i radnim odnosima [...], te ne smije preduzimati nikakve mjere prema uposleniku/ci zbog činjenice da se on/ona žalio/la na uznemiravanje, seksualno uznemiravanje i diskriminaciju na temelju spola". *Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini - Prečišćeni tekst* („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 32/10).

2 Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine daje smjernice sudovima i tužiteljstvima iz djelokruga Vijeća. *Zakon o visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine* („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“, br. 25/04, 93/05, 48/07 i 15/08).

rodno utemeljeno uznemiravanje, dok voditelji i voditeljice pravosudnih institucija imaju obvezu uspostaviti odgovarajuće mehanizme za prevenciju neželjenog ponašanja svojih zaposlenih.

Smjernicama se osigurava jednoobraznost i usklađenost cjelokupnoga pravosudnog sustava u pristupu prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja. S te strane, Smjernicama se upućuje jasna poruka svim sucima i sutkinjama te tužiteljima i tužiteljicama i zaposlenim osobama u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini kako se seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje neće trpjeti ni pod kakvim uvjetima u uredu, na radnim zadacima izvan ureda, kao i u bilo kojemu drugom službenom kontekstu ili aktivnostima koje organiziraju pravosudne institucije. Ovim se iskazuje puna posvećenost osiguranju radnog okružja koje ne sadrži ove oblike zabranjenog ponašanja.

Smjernice sadrže:

1. Pojmovno određenje uznemiravanja, seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja kao posebnih oblika uznemiravanja, i predstavljanje primjera različitih oblika ovih ponašanja
2. Utvrđivanje dionika na koje se Smjernice primjenjuju
3. Uspostavljanje i provođenje unutarnje procedure za preventivno djelovanje, s ciljem pružanja pomoći osobama koje su izložene neželjenom ponašanju
4. Obuku i podizanje svijesti zaposlenih u pravosudnim institucijama o seksualnom i rodno utemeljenom uznemiravanju
5. Monitoring i reviziju
6. Završne odredbe.

Izrazi koji su radi preglednosti u ovim Smjernicama dani u jednom gramatičkom rodu bez diskriminacije se odnose i na muškarce i na žene.

I POJMOVNO ODREĐENJE UZNEMIRAVANJA, SEKSUALNOG UZNEMIRAVANJA I RODNO UTEMELJENOG UZNEMIRAVANJA

1.1. Opće napomene o uznemiravanju i posebnim oblicima uznemiravanja

Uznemiravanje predstavlja protuzakonito ponašanje koje je definirano različitim zakonima u BiH. Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini propisuje da uznemiravanje predstavlja “svako neželjeno ponašanje utemeljeno na spolu kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili skupine osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje ili kojim se postiže takav učinak”.³ S druge strane, Zakon o zabrani diskriminacije predviđa da se uznemiravanje “smatra diskriminacijom u svakoj situaciji u kojoj ponašanje vezano uz [spol, spolno izražavanje ili orijentaciju] ima za svrhu ili čiji je efekt povreda dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog ambijenta”.⁴ Oba navedena zakona propisuju zabranu uznemiravanja, predviđaju zaštitu od uznemiravanja i sadrže sankcije za uznemiravanje.

Uznemiravanje koje se vrši na radnome mjestu i/ili u svezi s radnim mjestom uzrokuje značajne emocionalne, tjelesne i društvene posljedice po zaposlene u pravosudnim institucijama, kao i ozbiljne profesionalne posljedice za institucije u kojima do uznemiravanja dolazi. Duševno je zdravlje osoba koje su podvrgnute seksualnom i rodno utemeljenom uznemiravanju narušeno, budući da kod njih dolazi do osjećaja samokrivnje, sumnje u sebe te gubitka samopoštovanja. Također, uznemiravanje kod uznemiravane osobe dovodi do gubitka zanimanja za posao, čime se potencijalno povećava mogućnost izostajanja s posla, bolovanja i zanemarivanja radnih dužnosti. Pored ovoga, uznemiravanje se povezuje s manjkom posvećenosti organizaciji, lošim radnim učinkom i smanjenjem produktivnosti, kao i narušenim timskim odnosima i učestalim sukobima u okviru radnog kolektiva.

Uznemiravanje se, između ostalog, ispoljava i kroz svoje posebne oblike: seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje. Seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje, koje Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH definira kao uznemiravanje na temelju spola,⁵ predstavlja zabranjeno ponašanje u pravosudnim institucijama.

Kako bi postojalo seksualno i/ili rodno utemeljeno uznemiravanje, treba se raditi o *neželjenom ponašanju*. Neželjeno ponašanje je ponašanje koje osoba na koju je ovakvo ponašanje usmjereno nije izazvala ili tražila te ga je smatrala ponižavajućim ili uvredljivim. Je li ponašanje u konkretnom slučaju neželjeno, predstavlja subjektivno pitanje – i procjenjuje se iz perspektive osobe koja tvrdi kako je izložena neželjenom ponašanju (koje može predstavljati seksualno ili rodno utemeljeno uznemiravanje). Dakle, ovakvo ponašanje postoji neovisno o tome ima li osoba koja je počinila

3 Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, čl. 5. st.1.

4 Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH“, br. 59/09.), čl. 4. st.1.

5 U tekstu Smjernica pojam *rodno utemeljeno uznemiravanje* koristi se kao sinonim za pojam *uznemiravanje na temelju spola*, koji kao oblik diskriminacije definiraju Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i Zakon o zabrani diskriminacije.

takvo ponašanje spoznaju o neželjenom karakteru poduzete radnje. Nebitno je što takvo ponašanje drugima nije nepoželjno, ili je ranije prihvaćano u danom radnom okruženju.

Uznemiravanje (seksualno i rodno utemeljeno) može biti vertikalno – između nadređene i podređene osobe (bez obzira koja osoba vrši uznemiravanje) i horizontalno – između osoba gdje nije prisutan odnos nadređenosti, odnosno podređenosti. Seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje nije ograničeno na radno mjesto, može se desiti i izvan radnog mjesta i/ili van radnog vremena.⁶

Bitno je imati u vidu kako seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje (odnosno određeni njegovi oblici) mogu predstavljati i kazneno djelo prema Zakonu o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, te da rodno utemeljeno uznemiravanje može predstavljati poseban oblik diskriminacije prema Zakonu o zabrani diskriminacije.⁷

1.2. Seksualno uznemiravanje

Seksualno je uznemiravanje neželjeno ponašanje seksualne prirode, zbog kojega se određena osoba osjeća uvrijeđeno, poniženo ili zastrašeno. Neželjeno ponašanje mora sadržavati seksualni element, konotaciju ili implikaciju kako bi se ocijenilo kao „ponašanje seksualne prirode“.

Seksualno se uznemiravanje može sastojati od različitih oblika verbalnog, neverbalnog ili tjelesnog ponašanja seksualne prirode koje osoba izložena ovom ponašanju ne želi. U nastavku teksta dani su primjeri ponašanja koja se mogu podvesti pod seksualno uznemiravanje.

Verbalno ponašanje odnosi se na riječi odnosno zvukove koje osoba iskaže ili izrazi, a može ih iskazati usmenim odnosno pismenim putem. Primjeri su verbalnoga ponašanja, između ostalog:

- Zahtijevanje dodira, zagrljaja
- Upućivanje seksualnih prijedloga
- Upućivanje uvreda, komentara, opaski ili aluzija seksualne prirode
- Neželjeni pozivi za sastanke, flertovanje ili traženje seksualnog odnosa ili seksualnih usluga
- Neželjena pitanja o seksualnom životu
- Upućivanje uvredljivih viceva, seksualnih šala i dobacivanje
- Komentiranje nečije seksualne (ne)privlačnosti

6 Ipak, spomenuta djela tipično se izvode u kontekstu zloupabe moći, obećanja ili nagrade odnosno prijetnje odmazdom. U većini slučajeva osoba koja vrši uznemiravanje i osobu koja je izložena uznemiravanju odlikuju razlike u hijerarhiji i moći.

7 Čl. 29. Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, član 4. st. 2. Zakona o zabrani diskriminacije.

- Pisanje seksualno eksplicitnih ili sugestivnih (SMS i e-pošta) poruka ili pisama
- Širenje seksualnih glasina (uključujući i online)
- Uvjetovanje ostvarivanja beneficija i napredovanja na poslu seksualnim uslugama
- Prijetnje kažnjavanjem osobe koja odbija udovoljiti seksualnim ponudama.

Neverbalno ponašanje obuhvaća sva ponašanja, odnosno izraze od osobe koji ne obuhvaćaju riječi odnosno zvukove, na primjer izraze lica, pokrete tijelom ili simbole. Neverbalno ponašanje obuhvaća, ali se ne ograničava na:

- Gestikulacije i insinuacije koje upućuju na oponašanje seksualnog odnosa
- Izlaganje, prikazivanje ili slanje pornografije, seksualno izričitih slika, karikatura ili plakata ili drugih seksualnih slika (uključujući i online).

Tjelesno ponašanje odnosi se na svako seksualno ponašanje osobe koje uključuje kontakt s tijelom osobe koja je izložena neželjenome ponašanju. Tjelesno ponašanje obuhvaća, ali se ne ograničava na:

- Dodire seksualne prirode, zagrljaje, poljupce
- Štipanje, milovanje, udaranje, stiskanje druge osobe
- Nepotrebne tjelesne kontakte s tijelom druge osobe i nepotrebnu bliskost (invazija osobnog prostora)
- Tjelesno nasrtanje i napad.

1.3. Rodno utemeljeno uznemiravanje

Rodno utemeljeno uznemiravanje neželjeno je ponašanje u svezi s pripisanim rodnom⁸ osobe, kojim se omalovažava, ponižava ili vrijeđa osoba u njezinom svojstvu kao muškarca ili žene. Podrazumijeva neželjeno verbalno, neverbalno i/ili tjelesno ponašanje vezano uz pripadnost osobe određenom rodu. Prema tome, predstavlja vrstu uznemiravanja koje se vrši zbog rodnih uloga žena i muškaraca u društvu, odnosno rodnih uloga koje se smatra da žene i muškarci trebaju obnašati.

⁸ Rod podrazumijeva društvene karakteristike, uloge, ponašanja i aktivnosti koje se pripisuju ženama i muškarcima u danom društveno-kulturološkom kontekstu.

Rodno utemeljeno uznemiravanje može se dogoditi ako su osobe maltretirane za ponašanje koje se percipira kao stereotipno karakteristično za njihov rod, ili stoga što ponašanje nije u skladu sa stereotipnim predodžbama o muškosti (rodnim ulogama i osobitostima muškaraca) i ženstvenosti (rodnim ulogama i osobitostima žena).

Primjera radi, rodno utemeljeno uznemiravanje može uključivati ponašanje koje namjerava nametnuti i/ili pojačati tradicionalne heteroseksualne rodne norme, npr. dominantni muškarci – podređene žene. Za razliku od seksualnog uznemiravanja, rodno utemeljeno uznemiravanje nije općenito motivirano seksualnim interesom ili namjerom. Češće se temelji na neprijateljstvu, te predstavlja pokušaj kreiranja okružja u okviru kojega se osoba na koju je uznemiravanje usmjereno osjeća nepoželjnom. U nekim slučajevima, rodno utemeljeno uznemiravanje može imati isti oblik kao i uznemiravanje na temelju seksualne orijentacije, ili tzv. homofobno maltretiranje.

Primjeri su rodno utemeljenog uznemiravanja, između ostalog:

- Upućivanje neprimjerenih komentara o nečijim tjelesnim osobinama ili ponašanju na temelju roda (npr. izjava da je ženi mjesto u kući ili da nije podobna za određeni posao)
- Upućivanje komentara ili nekorektan odnos prema osobama koje se ne ponašaju u skladu sa stereotipnim rodnim ulogama
- Grub i vulgaran humor ili jezik u odnosu na rod/spol
- Verbalno zlostavljanje nekoga, prijetnje ili podrugivanje nekome na temelju roda/spola
- Neprijateljska radna sredina prema pripadnicima/ama određenog spola (npr. isključivanje pripadnika jednog spola iz radnog okružja, radnih zadataka, omalovažavanje rezultata rada, itd.).

1.4. Ponašanja koja ne predstavljaju seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje

Seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje nisu oni odnosi koji su željeni, uzajamni, prihvaćeni ili uzvraćeni. Ovi su odnosi utemeljeni na međusobnoj privlačnosti ili prijateljstvu, te ne predstavljaju uznemiravanje zato što nisu neželjeni. Ovakva komunikacija i odnosi intimne naravi predstavljaju područje privatnosti svake osobe, sve dok se dešavaju van profesionalnih okvira i ne narušavaju ugled institucije u javnosti.

II DIONICI NA KOJE SE SMJERNICE PRIMJENJUJU

Smjernice se primjenjuju na nositelje pravosudnih funkcija i zaposlene osobe koje obavljaju poslove u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini. Također, Smjernice se mogu primjenjivati na bivše zaposlene i potencijalne zaposlene (tj. kandidate i kandidatkinje za posao) u pravosudnim institucijama, ovisno o okolnostima postojećeg neželjenog ponašanja.

III UNUTARNJA PROCEDURA ZA PREVENTIVNO DJELOVANJE

3.1 Opće napomene

- a. Unutarnja procedura za preventivno djelovanje (u daljnjem tekstu: unutarnja procedura) predstavlja postupak za unutarnje rješavanje neželjenog ponašanja, uključujući seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje. Većina osoba na koje je neželjeno ponašanje usmjereno, uključujući seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje, prije svega žele da navedeno ponašanje prestane, kako bi mogle nastaviti raditi u ugodnom, pristojnom i profesionalnom radnom okružju. Unutarnja procedura pojedincima pruža priliku rješavanja problema neželjenog ponašanja na povjerljiv, neprijeteći i sporazuman način. Povjerljivo rješavanje pritužaba ili prijava neželjenog ponašanja pridonosi održavanju radnog okružja bez sukoba i neprijateljstava i povećava vjerojatnoću da će osobe uključene u unutarnju proceduru moći nastaviti raditi zajedno.
- b. Unutarnja procedura služi dokumentiranju prvobitnih nastojanja osobe koja je izložena neželjenom ponašanju da ovakvo ponašanje zaustavi u dobroj vjeri. Osim ovoga, primjenom unutarnje procedure dokumentira se i poduzimanje radnji od strane pojedinačne pravosudne institucije (kroz postupanje savjetnika i savjetnica za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja) na razrješenju situacije postojećeg neželjenog ponašanja na radnome mjestu.
- c. Provođenjem unutarnje procedure ne dira se u pravo osobe koja je izložena neželjenom ponašanju, odnosno u obvezu odgovorne osobe u pravosudnoj instituciji na pokretanje kaznenog, građanskog ili disciplinskog postupka povodom neželjenog ponašanja.
- d. Cilj unutarnje procedure jeste zaustavljanje neželjenog ponašanja, uključujući seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje na radnome mjestu i u svezi s radnim mjestom. Osim ovoga, unutarnja procedura ima za cilj spriječiti pojavu seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja unutar pravosudnih institucija. Svrha procedure kao takve jeste zaposlenima omogućiti rješavanje različitih situacija na radnome mjestu prije no što one dosegnu razinu kriminalnog ponašanja ili kršenja etičkih kodeksa, odnosno pravila ponašanja pravosudnih institucija u kojima rade.

- e. Osoba koja je izložena neželjenom ponašanju i osoba koja ispoljava neželjeno ponašanje neće trpjeti nikakve posljedice na radnome mjestu zbog sudjelovanja u unutarnjoj proceduri.
- f. Pravosudna institucija, kao ni bilo koja zaposlena osoba neće poduzimati mjere ili radnje koje proizvode negativne posljedice prema zaposlenoj osobi koja se žalila na postojanje neželjenog ponašanja, koja pokrene pitanje postojanja seksualnog ili rodno utemeljenog uznemiravanja na radnome mjestu, ili koja je svjedočila seksualnom ili rodno utemeljenom uznemiravanju. Ukoliko bilo koja zaposlena osoba poduzme takve radnje one će se tretirati kao poseban oblik uznemiravanja.

3.2 Mogući razlozi za pokretanje unutarnje procedure

- a. Neželjeno je ponašanje manje ozbiljne prirode, ali osoba koja je izložena takvom ponašanju želi da ono prestane i traži pomoć u njegovom zaustavljanju.
- b. Unutarnja procedura se koristi kada osoba na koju je neželjeno ponašanje usmjereno ne želi tražiti sankcije ili disciplinske mjere protiv osobe koja ispoljava neželjeno ponašanje (nego bi jednostavno željela dobiti pomoć u zaustavljanju takvoga ponašanja).
- c. Uključene strane će vjerojatno i dalje biti u međusobnom kontaktu, a osoba koja je izložena neželjenom ponašanju želi iskoristiti unutarnju proceduru kako bi održala taj poslovni odnos.
- d. Svi ostali razlozi.

3.3 Savjetnik za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja

- a. Poslove prevencije seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u okviru unutarnje procedure u pravosudnim institucijama obavlja savjetnik/savjetnica za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja (u daljnjem tekstu: savjetnik). Savjetnika imenuje voditelj pravosudne institucije na razdoblje od četiri godine. Za obavljanje poslova savjetnika odredit će se osoba koja uživa poštovanje unutar radne organizacije i profesionalne zajednice i koja pristupa komunikaciji s radnim kolegama i kolegicama na povjerljiv način. Ta osoba prolazi posebnu obuku o prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja i svojoj ulozi kao savjetnika. Voditelj pravosudne institucije ima mogućnost imenovati više od jedne osobe za obavljanje poslova savjetnika, a sukladno potrebama institucije.⁹

⁹ Ukoliko institucija ima veći broj zaposlenih, te se pokaže kako jedan savjetnik nije dovoljan za učinkovito obavljanje aktivnosti u svezi s prevencijom seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja.

3.4 Mogući pristupi u postupanju s problemima neželjenog ponašanja

- a. Osobe koje su bile ili jesu izložene neželjenom ponašanju ohrabruju se izravno se obratiti osobi koja ispoljava neželjeno ponašanje – bilo osobno, u pismenom obliku ili telefonom – kako bi joj dale do znanja da je predmetno ponašanje neželjeno, vrijeđa ih, stvara nelagodu ili utječe na posao. Ovim se osobama preporučuje da vode evidenciju o tome kada i na koji način su ostvarile navedeni kontakt i kakva je bila njegova sadržina.
- b. Osobe kojima je nelagodno izravno se obratiti osobi koja ispoljava neželjeno ponašanje ili izravno obraćanje nije rezultiralo prestankom ispoljavanja neželjenog ponašanja mogu zatražiti pomoć od bilo koje od sljedećih osoba:
 - i. Savjetnika
 - ii. Treće osobe – osoba od povjerenja koja im može pomoći u komuniciranju s osobom koja ispoljava neželjeno ponašanje, kako bi je obavijestila da je takvo ponašanje neželjeno. Osobi koja je izložena neželjenom ponašanju preporučuje se da vodi evidenciju o tome kada i na koji način je ostvaren kontakt s osobom koja ispoljava neželjeno ponašanje i kakva je bila njegova sadržina.

3.5 Postupak

- a. Unutarnja procedura se pokreće isključivo na temelju usmenog ili pismenog zahtjeva osobe koja traži pomoć povodom izloženosti neželjenom ponašanju, koji se podnosi savjetniku.
- b. Osoba koja je izložena neželjenom ponašanju treba podnijeti zahtjev za pomoć u roku od 60 dana od dana kada je došlo do neželjenog ponašanja, odnosno od posljednje radnje neželjenog ponašanja koje se dešava u kontinuitetu. U iznimnim slučajevima, osoba koja je izložena neželjenom ponašanju može podnijeti zahtjev za pomoć i po isteku ovoga roka, a ukoliko postoje opravdani razlozi zbog kojih osoba nije bila u mogućnosti podnijeti pravovremen zahtjev.
- c. U slučaju kada je savjetnik obaviješten o neželjenom ponašanju od strane treće osobe koja djeluje u povjerenju i s dobrom namjerom, a s ciljem pomoći osobi koja je izložena neželjenom ponašanju, savjetnik će obavijestiti treću osobu kako je za službeno pokretanje unutarnje procedure neophodno da se osoba koja je izložena neželjenom ponašanju neposredno obrati za pomoć.
- d. U slučaju kada je savjetnik obaviješten o neželjenom ponašanju putem anonimne prijave, poduzet će preventivne radnje posrednog karaktera s ciljem dodatnog podizanja svijesti zaposlenih osoba o štetnosti seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja po osobu

i cjelokupnu radnu organizaciju. Za ovu potrebu, moguće je poduzeti sljedeće radnje: organizirati zajednički sastanak svih zaposlenih na kojem će tema biti prevencija seksualnog i/ili rodno utemeljenog uznemiravanja; ponovno poslati Smjernice e-poštom svim zaposlenima; još jednom objaviti Smjernice na oglasnoj ploči, s navođenjem uloge i podataka za kontakt savjetnika, itd.

- e. Savjetnik će, po prijemu zahtjeva za pomoć, obavijestiti osobu izloženu neželjenom ponašanju o njezinim pravima – uključujući informaciju o mogućnosti ulaganja pritužbe za kršenje etičkog kodeksa, odnosno propisa o disciplinskoj odgovornosti,¹⁰ podnošenju prijave o izvršenom kaznenom djelu nadležnom tužiteljstvu sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH, kao i o pokretanju drugih postupaka zaštite prava.
- f. Savjetnik će obavijestiti osobu koja ispoljava neželjeno ponašanje da je takvo ponašanje neželjeno za osobu koja se obratila za pomoć i dostaviti povratnu informaciju osobi koja se obratila za pomoć bez odlaganja, a najkasnije u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pomoć.
- g. Savjetnik će jasno obavijestiti osobu koja ispoljava neželjeno ponašanje o sljedećem: predmetno ponašanje je neželjeno iz perspektive osobe na koju je usmjereno, te se stoga od nje traži zaustavljanje takvog ponašanja. Također, osoba koja ispoljava neželjeno ponašanje obavijestit će se o vođenju povjerljive evidencije, odnosno dokumentiranju provođenja unutarnje procedure. Pored ovoga, osoba koja ispoljava neželjeno ponašanje obavijestit će se o mogućnosti izjašnjavanja, odnosno pružanja obrazloženja o predmetnom ponašanju.
- h. Svrha obavijesti nije činjenično dokazati ili potvrditi predstavlja li predmetno ponašanje seksualno ili rodno utemeljeno uznemiravanje. Bez obzira, prilikom obavještavanja uručuje se i primjerak Smjernica.
- i. Savjetnik će obavijestiti osobu koja je izložena neželjenom ponašanju da se može ponovno obratiti sa zahtjevom za pomoć ukoliko se neželjeno ponašanje nastavi nakon što je savjetnik obavijestio osobu koja ispoljava ovakvo ponašanje o njegovom neželjenom karakteru. U slučaju ponovnog obraćanja, savjetnik će pružiti dodatne informacije o mogućnosti pokretanja drugih postupaka zaštite.¹¹
- j. O svim poduzetim radnjama u svezi s primjenom unutarnje procedure savjetnik vodi službenu evidenciju, koja je povjerljive prirode. Evidencija se vodi u povjerenju osim ako osoba izložena neželjenom ponašanju ne poželi iskoristiti je u okviru postupka ulaganja formalne pritužbe/prijave, ako navedeno ponašanje ne prestane. Pristup navedenoj evidenciji isključivo će imati savjetnik, koji je u obvezi voditi računa o sigurnosti evidencije. Iznimno, evidencija može biti dostupna ovlaštenim osobama sukladno važećim zakonima. Navedena evidencija uključuje:

10 Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću BiH u slučaju pritužbe protiv suca ili tužitelja, odnosno voditelju pravosudne institucije u slučaju pritužbe protiv drugih zaposlenih osoba u pravosudnoj instituciji.

11 Postupci zaštite mogu biti: podnošenje pritužbe za disciplinski prekršaj pravosudnoj instituciji ili Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću BiH; podnošenje predstavke ili žalbe državnoj Agenciji za ravnopravnost spolova ili entitetskim gender centrima za povredu odredaba Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH; pokretanje posebnoga postupka za zaštitu od diskriminacije sukladno Zakonu o zabrani diskriminacije BiH; podnošenje prijave o izvršenom kaznenom djelu i dr.

- i. Datum podnošenja zahtjeva za pružanje pomoći
 - ii. Ime i prezime, naziv radnog mjesta osobe koja traži pomoć
 - iii. Ime i prezime, naziv radnog mjesta osobe koja ispoljava neželjeno ponašanje
 - iv. Kratak opis neželjenog ponašanja
 - v. Datum i kratak opis obavijesti koja je uručena osobi koja ispoljava neželjeno ponašanje
 - vi. Sve druge poduzete radnje.
- k. Unutarnja je procedura strogo povjerljiva – od savjetnika, osobe koja se obavještava, kao i osobe koja traži pomoć putem unutarnje procedure očekuje se čuvanje povjerljivosti podataka u svezi s provođenjem unutarnje procedure.

3.6. Obveza izrade izvješća, podnošenja redovitih i godišnjih izvješća o pregledu stanja u svezi s prevencijom seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja i vođenjem statističke evidencije prikazane po spolu

- a. Savjetnik je obavezan sačiniti povjerljivo izvješće u svezi s provedenom unutarnjom procedurom, koje sadrži pregled svih poduzetih radnji, u roku od osam dana od dana završetka unutarnje procedure.
- b. Savjetnik je obavezan redovito (u mjesečnim intervalima) izvješćivati voditelja pravosudne institucije o poduzetim radnjama povodom unutarnje procedure, te pripremati zasebno izvješće koje sadrži pregled stanja u svezi s prevencijom seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja unutar institucije na godišnjoj razini.
- c. Izvješće je povjerljivo u dijelu koji se tiče primjene unutarnje procedure unutar institucije, te ne sadrži podatke osobne i profesionalne prirode, koji mogu otkriti identitet osobe.
- d. Statistički podaci koji se prikupljaju, bilježe i obrađuju za potrebe izvješćivanja bit će prikazani po spolu.
- e. Pravosudne će institucije dostaviti informacije Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću BiH o poduzetim unutarnjim mjerama na prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u sklopu redovitog godišnjeg izvješća, koje se dostavlja do 31. 01. tekuće godine za proteklu godinu.

IV OBUKA I PODIZANJE SVIJESTI O PREVENCIJI SEKSUALNOG I RODNO UTEMELJENOG UZNEMIRAVANJA

- 4.1. Pravosudne institucije obvezne su osigurati orijentaciju za sve nositelje pravosudnih funkcija i zaposlene osobe kako bi se upoznali sa Smjernicama i unutarnjom procedurom (ovo uključuje prikazivanje video uratka na temu prevencije seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja).
- 4.2. Pravosudne institucije obvezne su javno istaknuti obrazovno-promidžbeni materijal unutar svojih institucija s ciljem podizanja svijesti zaposlenih o Smjernicama i unutarnjoj proceduri, odnosno o potrebi prevencije seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja.
- 4.3. Savjetnici su obvezni proći specijaliziranu obuku u roku od tri mjeseca od dana stupanja na poziciju savjetnika, s ciljem jačanja vlastitih kapaciteta u obavljanju traženih poslova.
- 4.4. Nakon što se neophodna infrastruktura za provođenje obuka uspostavi, pravosudne su institucije pojedinačno i/ili u suradnji s drugim kantonalno ili okružno povezanim pravosudnim institucijama ili entitetskim centrima za edukaciju sudaca i tužitelja i Pravosudnim povjerenstvom Brčko distrikta BiH obvezne omogućiti svojim zaposlenima mogućnost pohađanja obuka na temu prevencije seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja.
- 4.5. Kako se seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje dotiče pitanja rodni odnosa i funkcioniranja rodni stereotipa u društvu, važno je da osobe koje budu vodile obuke dobro poznaju tematiku rodne ravnopravnosti. S tim u vidu, osobe koje zadovoljavaju kriterije da pružaju obuke o prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja su: stručnjaci i stručnjakinje za pitanja seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, edukatori i edukatorice entitetskih centara za edukaciju sudaca i tužitelja o rodnoj ravnopravnosti i zaštiti ljudskih prava žena, ili savjetnici i savjetnice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama koji su prošli specijaliziranu obuku.
- 4.6. Programi obuke o seksualnom i rodno utemeljenom uznemiravanju trebaju pokriti i obraditi: definicije i oblike, prepoznavanje i posljedice seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, te upoznavanje s unutarnjom procedurom. Dodatno, programi obuke trebaju obraditi tehnike rješavanja problema seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja za uznemiravane osobe, modalitete reakcije/odgovora poslodavca i praktične vježbe.

V MONITORING I REVIZIJA

- 5.1. Primjena ovih Smjernica redovito će se pratiti, te će se njihov sadržaj po potrebi revidirati, odnosno prilagođavati promjenama kretanja pojava oblika uznemiravanja unutar pravosudnih institucija u BiH. Monitoring primjene Smjernica obavlja se analizom godišnjih izvješća pravosudnih institucija (koja sadrže dio o prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja i o institucionalizaciji i dostupnosti programa orijentacije, obuke i podizanja svijesti), koje pravosudne institucije dostavljaju na uvid Visokom sudbenom i tužiteljskom vijeću na godišnjoj razini.

VI ZAVRŠNE ODREDBE

- 6.1. Voditelj pravosudne institucije dužan je poduzeti potrebne mjere radi učinkovite primjene ovih Smjernica.
- 6.2. Voditelji pravosudnih institucija u Bosni i Hercegovini obvezni su upoznati nositelje sudačkih i tužiteljskih funkcija i osobe zaposlene u pravosudnim institucijama sa sadržajem Smjernica – kao strategije prevencije seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama i instrumenta podrške osobama koje su izložene neželjenom ponašanju, te osigurati njihovu dostupnost. Preporučuje se voditeljima da službeno objave Smjernice, distribuiraju primjerak Smjernica svim zaposlenima, osiguraju primjerak novim zaposlenim prilikom njihovog uvođenja u posao, kao i da postavljaju Smjernice na oglasnu ploču unutar svojih institucija; sve s ciljem upoznavanja zaposlenih sa sadržajem Smjernica.
- 6.3. Ovim Smjernicama propisani su standardi prepoznavanja oblika ponašanja koja mogu predstavljati seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje, kao i standardi provođenja unutarnje procedure u slučajevima ispoljavanja neželjenoga ponašanja. Shodno tome, unutarnjom procedurom ne dovodi se u pitanje mogućnost pokretanja pozitivno-pravnim propisima reguliranih postupaka zaštite prava, odnosno podnošenje pritužaba (sukladno odgovarajućim etičkim kodeksima i općim ili pojedinačnim propisima koji reguliraju disciplinske postupke unutar pravosudnih institucija), prijave za izvršeno kazneno djelo uznemiravanja ili seksualnog uznemiravanja (sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH), pokretanje postupka za zaštitu od diskriminacije (sukladno Zakonu o zabrani diskriminacije BiH) ili pokretanje nekog drugog postupka sukladno pozitivnim propisima u Bosni i Hercegovini.

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno zasnovanog uznemiravanja objavljene su uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine odgovorno je za sadržaj Smjernica i stavovi koji su ovdje izneseni ne odražavaju nužno stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

